

Las provincias i l'inici de l'ecologisme valencià Les columnes de María Consuelo Reyna sobre El Saler i el llit del riu Túria

Anna Mateu

Revista *Mètode* (Universitat de València)
Jardí Botànic de la Universitat de València
C/ Quart, 80
46008 València
ana.maria.mateu@uv.es

Martí Domínguez

Revista *Mètode* (Universitat de València)
Jardí Botànic de la Universitat de València
C/ Quart, 80
46008 València
marti.dominguez@uv.es

Resum

Aquest article se centra en les columnes d'opinió que María Consuelo Reyna va dedicar en *Las Provincias* a la urbanització projectada en la Devesa del Saler i al llit del riu Túria, en la primera meitat dels anys setanta. A través de les seues columnes, la periodista va construir un discurs contrari a la urbanització i en defensa de l'espai verd, i va orquestrar la campanya del diari que va concloure finalment amb la paralització del pla urbanitzador del Saler i amb la conversió del llit del riu Túria en un espai verd. Una etapa en la qual Reyna utilitza ja els recursos que desenvoluparà més tard en els anys vuitanta durant la Batalla de València i que la convertiran en una figura clau de la política valenciana.

Paraules clau: gèneres d'opinió, ecologisme, periodisme ambiental, País Valencià, premsa

Abstract. "*Las provincias*" and the foundations of Valencian environmentalism. The columns by María Consuelo Reyna on El Saler and the Turia river bed

This article focuses on the opinion columns that María Consuelo Reyna wrote in *Las Provincias* about the project to urbanize the coastal area *Devesa del Saler* and the dry river bed of the Turia in the early seventies. In her columns the reporter raised a debate against urbanization, in defense of creating green spaces, and orchestrated the newspaper's campaign that eventually helped stall the urbanization plan and turn the Turia river bed into a green space. This was an epoch in which Reyna used the resources she was to develop later, in the eighties, during the *Batalla de València* (Battle of Valencia), turning her into a key figure in Valencian politics.

Keywords: opinion genres, ecology, environmental journalism, Valencia, press

1. Introducció

Les mobilitzacions de la primera meitat dels setanta per aturar la urbanització prevista en la Devesa del Saler de València van significar el naixement de l'ecologisme valencià, en un context en el qual començava a articular-se una incipient consciència ecològica i s'iniciava l'organització dels moviments verds en la resta de l'estat i a Europa.

La urbanització de la Devesa del Saler, aprovada per l'Ajuntament de València a finals dels anys seixanta, pretenia urbanitzar més de 800 hectàrees del bosc, amb la conseqüent pèrdua de biodiversitat i destrucció de l'entorn. Era una època en què el *boom* del turisme i l'augment de la població a València es traduïa en un procés d'urbanització salvatge (Sorribes, 1998). Les obres d'urbanització de la Devesa tenien previst convertir el bosc en una megaurbanització dotada de serveis i zones comuns com un hipòdrom, un camp de golf, diversos hotels i blocs d'habitatges. En total hi havia projectats 24 hotels i 12 apartohotels, 56 torres amb 2.250 apartaments, nou poblats costaners, una zona popular per a 100.000 persones, un camp de golf, un parador nacional i un hipòdrom.

En 1970 comencen a escoltar-se les primeres veus crítiques contra la urbanització, però no serà fins a 1974 quan la polèmica sobre la urbanització prenga realment força. La delegació valenciana de l'organització ecologista AEORMA (Asociación Española para la Ordenación del Medio Ambiente) acabava de nàixer i la seua primera acció va ser reivindicar la paralització del pla urbanístic, amb l'ampli recolzament del diari *Las Provincias*, per mà principalment de la seua subdirectora, María Consuelo Reyna.

En aquest article analitzarem les columnes que María Consuelo Reyna va dedicar a la qüestió del Saler entre 1973 i 1974, anys de màxima cobertura informativa del tema. En uns moments en què l'ecologisme i la defensa del medi ambient eren encara temes puntuals i poc importants per als mitjans de comunicació, aquesta primera cobertura d'una problemàtica mediambiental per part de *Las Provincias* va significar un cas pioner en l'estat espanyol quant a l'impacte de la campanya mediàtica. Entre 1972 i 1973 havia tingut lloc la defensa de Las Tablas de Daimiel (Ciudad Real) a través de diversos articles també en diaris, però la particularitat de *Las Provincias* va ser arribar més enllà dels cercles científics, generant opinió sobre la urbanització del Saler i orquestrant tota una campanya al voltant de la defensa de la Devesa.

Però, sobretot, les columnes de María Consuelo Reyna en aquesta primera meitat dels anys setanta anticipaven el paper que jugaria la periodista durant els anys següents en el conflicte conegut com la Batalla de València. En aquests primers anys, María Consuelo Reyna ja començaria a utilitzar les eines que desenvoluparia més tard per a convertir la seua columna en un factor decisiu de la política valenciana.

A través d'aquest article veurem com s'articulaven aquestes columnes de Reyna amb les primeres reivindicacions ecologistes, quins arguments s'esgrimien i si realment es tractava d'una posició conscientment ecologista. Però, en primer lloc, contextualitzarem la premsa valenciana de l'època, per

a després passar a analitzar més acuradament les columnes i l'estil d'aquesta periodista.

2. La premsa valenciana en l'última etapa de la dictadura

La dècada dels seixanta va significar l'inici de certa obertura en el règim franquista. Va ser l'època del creixement econòmic i de tímids canvis socials. La Llei de Premsa i Impremta de 1966 –coneguda com Llei Fraga pel nom del ministre d'Informació i Turisme que la va impulsar, Manuel Fraga Iribarne– pretenia escenificar una voluntat de canvi, tot i que el sistema opressiu i repressiu del franquisme continuava actiu.

Als anys setanta, al País Valencià es publicaven cinc diaris. D'ells, només *Las Provincias* pertanyia a una empresa privada; la resta, *Mediterráneo* a Castelló, *Información* a Alacant i *Levante* i *Jornada* –que va tancar el 1975– a València, formaven part de la cadena Prensa del Movimiento. Mentre que el total de la premsa espanyola doblava el seu tiratge entre 1945 i 1970, passant de vora milió i mig a més de tres milions d'exemplars, els tres diaris de la ciutat de València a penes variaven dels vora 82.000 als prop de 87.000 en el mateix període, en el que ens permet fer una idea de la precarietat de la premsa valenciana en aquella època davant la situació d'altres ciutats espanyoles. Segons el periodista Adolf Beltran (2002): «la premsa, potser encara més que la societat, va viure en el franquisme un llarg període d'apatia i de foscor».

El diari *Las Provincias*, creat el 1866, era un diari conservador. S'havia deixat d'editar durant els anys de la Guerra Civil i havia reaparegut amb la caiguda de la República, en consonància amb el nou règim (Pellicer, 2004). Però, tot i això, en el panorama comunicatiu valencià, i davant els altres diaris que depenien directament de la cadena del Movimiento, *Las Provincias* va esdevenir en la dècada dels cinquanta un diari caracteritzat per la defensa dels interessos valencians, que culminaria amb la polèmica suscitada arran de la riuada de 1957, fet que va provocar la destitució del director en aquells moments (Martí Domínguez Barberà).

Llevat d'aquest episodi, la tònica general de la premsa valenciana durant l'última etapa de la dictadura serà la d'una existència tranquil·la, davant les tensions que comencen a aparèixer en els mitjans de les principals capitals espanyoles com Madrid o Barcelona (Borderia, 2004). Durant la dictadura, era el diari *Levante* el que havia tingut una major difusió a la província de València. Però a partir de la segona meitat de la dècada dels seixanta es va iniciar una inversió dels espais que ocupaven els dos principals diaris –*Jornada* a penes tenia difusió–, i *Las Provincias* va començar a guanyar terreny a *Levante*. Segons el sociòleg Rafael Xambó (2001), «serà a partir de la Llei de Premsa i Impremta que el diari privat demostrarà una millor capacitat d'adaptació a les noves condicions del mercat, fins que, ja a la dècada dels setanta, superarà el *Levante*».

En 1972, María Consuelo Reyna –pertanyent a la família Doménech, propietària del diari– va arribar a *Las Provincias* com a subdirectora. Va ser aleshores quan va començar una etapa de certa obertura del periòdic cap a sectors

progressistes i socials, que va durar fins als últims anys d'aquella dècada, quan el diari va tornar als seus orígens més conservadors i va jugar un paper clau i condicionant en la vida valenciana.

Són molts els teòrics que qüestionen o matisen l'existència d'una «primavera de *Las Provincias*», tal i com es coneix en el món periodístic i acadèmic valencià aquest període (entre 1972 i 1978) de suposada obertura informativa en els últims anys de la dictadura franquista. La mateixa Reyna ho nega (2009). Però el que és cert és que la primera etapa de María Consuelo Reyna com a subdirectora del diari va significar una defensa dels interessos valencians i una promoció de la cultura i de la llengua valenciana, potser reprenent la línia que havia seguit el diari abans de l'arribada de José Ombuena a la direcció. Aquesta etapa de renovació del diari correspondria amb aquella a la qual es refereix el periodista Francesc Viadel (2006) quan afirma que «un dia hi hagué un diari confessor d'aprenents de demòcrata, protector i divulgador del valencianisme cultural, entregat a causes ciutadanes com la lluita contra la depredació urbanística de l'espai natural d'El Saler o la recuperació de la llera del riu Túria com a zona verda».

Durant l'etapa de 1972, fins a la mort del dictador en 1975, el diari va viure una renovació en la seua plantilla, es va obrir a col·laboracions progressistes provinents del món universitari i va donar recolzament a les lluites i moviments socials de la ciutat de València com la mobilització popular contra la urbanització del Saler i la reivindicació del llit del riu Túria com a espai verd. *Las Provincias*, amb María Consuelo Reyna al capdavant, es va convertir en el precursor mediàtic de les mobilitzacions populars pel Saler, marcant l'excepció en una actualitat informativa local caracteritzada per la falta d'esperit crític de la premsa.

3. La reivindicació de l'Espai Verd: Les columnes de Reyna.

Luis Núñez Ladevéze (1995) assegura que «la finalitat del periodisme no és només oferir notícies, també ho és suscitar comentaris». En aquest sentit, *Las Provincias* va oferir informació sobre el Saler, però sobretot va suscitar molts comentaris, i ho va fer principalment a través dels articles d'opinió de la seua subdirectora i dels seus col·laboradors. Uns col·laboradors provinents de la universitat i cercles intel·lectuals, així com de la primera organització ecologista valenciana, AEORMA. D'aquesta manera, Josep-Vicent Marqués, Trinidad Simó o Damià Mollà, entre altres, col·laboraran en el diari com a articulistes, dedicant també columnes a la qüestió del Saler i del llit del riu Túria.

Tots aquests col·laboradors entraren al diari de la mà de María Consuelo Reyna. Per entendre la figura de la subdirectora, cal recordar la importància que va tenir durant la transició i els anys següents (Pérez Benlloch, 2005). Anys més tard, quan la periodista va ser cessada com a directora de *Las Provincias* (càrrec que va ocupar entre 1992 i 1999), J. J. Pérez Benlloch s'hi referia així

en una columna en *El País* (2003):¹ «M. C. Reyna ha sido, pues, y al margen de la opinión que nos merezca, una pieza capital para entender nuestro pasado inmediato. [...] No ha de sorprendernos que estuviere en el meollo de cuanto en Valencia se urdía y que en su memoria o archivos se conserven las claves más definitorias de no pocos episodios y personajes, así como de campañas cívicas —“El Saler per al poble”, el Jardín del Turia— que alentó con obvia eficacia. También de otras que poco faltó para que nos abocasen a la guerra civil. Pero en unas o en otras, y es lo que subrayamos, fue determinante».

Determinant va ser la seua campanya, sens dubte, per aturar la urbanització del Saler i convertir l'antic llit del riu Túria en un espai verd. En poc més d'un any, Reyna va escriure 17 columnes (entre maig de 1973 i juliol de 1974) ocupant-se de la urbanització del Saler i l'Albufera, mostrant-se molt crítica, i quatre textos dedicats a l'antic llit del Túria. Però a més, la subdirectora va ser la que va orquestrar la campanya de tot el diari, donant entrada als col·laboradors que defensaven les mateixes tesis que ella i seleccionant amb cura les cartes al director que arribaven al diari.

3.1. La polèmica del Saler

El 9 de maig de 1973, María Consuelo Reyna va publicar en *Las Provincias* el primer de tres articles² sobre el Saler que marcaren l'inici de la seua campanya per aturar la urbanització. Aquest article apareixia després que el diari haguera publicat un extens informe sobre la situació de la urbanització el dia 25 de febrer de 1973, per mà de Francisco Pérez Puche.³

Amb la publicació del seu article, María Consuelo Reyna es va posicionar clarament contra la urbanització, i a partir d'aquest moment açò va condicionar la línia del periòdic. Mentrestant, el director de *Las Provincias*, José Ombuena, es va mantenir en un segon pla, tot i que es pot deduir d'algunes columnes anteriors⁴ que no era molt favorable a la posició dels ecologistes i dels biòlegs

1. J. J. Pérez Benloch. «M. C. Reyna». *El País*, 10 de juliol de 2003.

2. «La “repoblación forestal” del Saler», «La “reserva” para los valencianos» i «Un paisaje destruido» van ser els articles que la subdirectora va publicar els dies 9, 10 i 11 de maig de 1973 i que marcaren un punt d'inflexió en el tractament del diari del tema de la urbanització del Saler.

3. El reportatge es titulava «La urbanización de la Dehesa, al día», en el qual el periodista Francisco Pérez Puche realitzava una revisió molt crítica de la urbanització. Pérez Puche era el cronista local de *Las Provincias* en aquella època. En la seua crònica «A la luna de Valencia», s'ocupava sovint de la qüestió del Saler, així com d'altres temes que es tractaven en els plens municipals com l'estat de l'Albufera o la possible conversió del llit del riu Túria en un espai verd.

4. Les primeres crítiques a la urbanització havien vingut per mà del naturalista Félix Rodríguez de la Fuente, que aleshores era vicepresident de l'associació ecologista ADENA, i de seguida se li havien sumat altres biòlegs valencians, com ara Ignacio Docavo, Miguel Gil Corell i José Mansanet. El director de *Las Provincias*, en diversos articles publicats en 1970, s'havia burlat directament de les opinions dels experts i la línia editorial era favorable a la urbanització.

—que a principis dels setanta havien estat els primers a alçar la veu en contra de la urbanització—. Però el fet que María Consuelo Reyna pertanyera a la família dels propietaris del diari sembla que va decantar la balança cap al seu costat, provocant que exercira gairebé com a directora real del diari mentre que Om-buena es mantenia una mica al marge.

En el primer dels articles de Reyna, sota el títol de «La “re población forestal” del Saler» publicat el 9 de maig de 1973, la periodista assegurava: «Es angustioso contemplar hacia dónde se dirige lo que en tiempos fuera el bosque natural más importante del Mediterráneo: pinos cortados, pinos muertos, edificios de muchas plantas —de demasiadas plantas— que se alzan desafiando y destrozando el paisaje». En la mateixa columna, la periodista destacava el fet que el periòdic haguera sigut el primer en alertar de la situació de la Devesa: «En el mes de febrero, exactamente el día 25, Las Provincias publicó un magnífico informe de F. P. Puche sobre las obras que se estaban llevando a cabo en la Dehesa. Fue la primera voz de alarma, un toque de atención a los valencianos». Les següents columnes, aparegudes els dies 10 i 11 de maig, continuaren en la mateixa direcció.

Els articles de María Consuelo Reyna venien a reforçar els primers textos sobre la urbanització que havia publicat Francisco Pérez Puche al diari, però, a més a més, donaven una nova dimensió a la qüestió del Saler, situant-la entre les prioritats informatives del diari i plantejant-la com una creuada personal de la periodista. De fet, el mateix Francisco Pérez Puche⁵ assegura que la campanya del Saler va ser principalment orquestrada per la subdirectora. Segons explica el periodista, es tractava de fer una crítica al franquisme per mitjà de la qüestió verda, una de les poques que es podien fer en l'època de la dictadura, per la qual cosa a València la lluita democràtica hauria estat «prematu-rament verda», en paraules del periodista valencià.

Al llarg de 1973 i sobretot de 1974, María Consuelo Reyna va anar dedicant articles al tema del Saler i incorporant signatures com la de Josep-Vicent Marqués. Aquest sociòleg pioner de l'ecologisme valencià va ser un dels autors de l'informe sociològic encarregat per l'Ajuntament i posteriorment ocultat en contenir dades molt crítiques sobre la urbanització. En fer-se públic aquest fet, Marqués començarà a col·laborar amb el diari exclusivament sobre la polèmica del Saler, donant peu inclús a algun intens intercanvi d'opinions amb lectors del diari.

La campanya contra la urbanització va ser tan forta i les crítiques a l'Ajuntament tan constants que el director de *Las Provincias*, que s'havia mantingut en un discret segon pla, es va veure obligat a escriure sobre el tema restant-li importància així a la polèmica i evidenciant la divisió amb la subdirectora. El 14 de juliol de 1974, el director del diari publicava «El Saler», un extens article en el qual assegurava: «Quisiera decir que no considero bueno el encono que se le está dando al tema del Saler, y que tanto encono, enturbia-ndo la vista y avivando la bilis, no es conveniente; es malo, francamente malo.» Sembla que el director va voler rebaixar el grau que estava alcançant

5. Entrevista personal amb Francisco Pérez Puche. 22 de juny de 2009.

tota aquesta qüestió a través dels articles de María Consuelo Reyna i de Josep-Vicent Marqués, que a més s'havien vist seguits d'un cert debat a través de les cartes al director.

3.2. *El llit del Túria*

La polèmica sobre la urbanització del Saler, a més, es va unir amb la qüestió del llit del riu Túria. A causa de la riuada de 1957, que va provocar quantiosos danys a la ciutat de València, s'havia pres la decisió de desviar el llit del riu Túria, que creuava la ciutat, per fora d'aquesta. L'anomenat Pla Sud obria la possibilitat de donar diferents usos a l'espai que deixava ara l'antic llit del riu Túria al seu pas per València. Una de les opcions era la construcció d'una carretera, o una ronda, per a descongestionar el trànsit, aprofitant també espai per a aparcaments d'automòbils. L'altra possibilitat era aprofitar l'espai que deixaria el riu per a dotar València dels espais verds que li falten.

En aquest nou cas del riu, *Las Provincias* i María Consuelo Reyna van seguir la mateixa línia que en la del Saler: reclamar que el poble decidira el futur d'aquesta part de la ciutat. En aquest sentit, *Las Provincias* va crear un concurs periodístic: «Significación y futuro del viejo cauce del Turia». Des del 8 d'abril de 1973 fins l'11 de maig d'aquell any es van publicar els textos seleccionats entre aquells rebuts pel diari, on els lectors exposaven a quin ús destinarien l'espai que deixava l'antic llit del riu. Del total de nou textos publicats, només un es decantava per la construcció d'una carretera, mentre que la resta d'articles eren partidaris d'augmentar les zones verdes de la ciutat aprofitant l'espai que deixaria el Túria una vegada es desviara.

Als articles del concurs se sumaven també les cartes al director sobre l'antic llit del riu, que també van ser nombroses al llarg de 1973 i 1974. En aquest sentit, María Consuelo Reyna —en el primer dels articles dedicats a la Devesa, publicat el 9 de maig de 1973— assegurava que «gracias al concurso sobre “El viejo cauce del Turia”, se ha puesto de manifiesto que la Valencia popular, no la Valencia oficial, exige que el viejo cauce sea destinado a jardines, a los jardines que Valencia necesita, a esas zonas verdes que tanta falta nos están haciendo. Y, ¿ha pensado alguien que Valencia tenía en la Dehesa una de las mejores zonas verdes de España y va a dejar de tenerla?». Reyna lligava d'aquesta manera la necessitat de zones verdes de València amb la urbanització de la Devesa del Saler, que la periodista considerava que podria haver-se condicionat com un gran parc natural del qual haurien pogut beneficiar-se els veïns de la ciutat.

Uns mesos després, el 18 de setembre de 1973, María Consuelo Reyna es referia a aquesta qüestió com a «otro caso El Saler», mostrant certa desconfiança sobre les declaracions oficials: «Mucho me temo que se esté tratando de llegar a una de esas famosas soluciones intermedias que no conducen a nada. [...] Una segunda edición de la monstruosidad del Saler sería demasiado.»

Es tractava sens dubte d'una manera de fer pressió sobre les autoritats, refrescant la memòria dels lectors i recordant també les promeses oficials. La

mateixa Reyna va reconèixer⁶ que l'opinió pública estava més dividida sobre el destí del llit del riu Túria que sobre la necessitat de conservar el Saler. De fet, ella assegura que «va manipular» les cartes que rebia el diari, així com els textos rebuts del concurs, per tal de publicar aquelles que eren favorables a la conversió del riu en zona verda.

3.3. *L'estil de Reyna*

En el moment de la polèmica del Saler i del llit del riu Túria, María Consuelo Reyna feia una columna diària. En aquesta s'ocupava de notícies de l'actualitat però plantejant-la en un to personalista, sovint ocupant-se de reflexions a partir d'experiències personals. A banda dels temes de què ens ocupem en aquest treball, María Consuelo Reyna tractava en la seua columna tot tipus de qüestions: política nacional, política local, educació, drets de les dones... Un espai que en un primer moment –entre març i agost de 1974– duia com a títol «Noticia subrayada» i a partir de setembre de 1974 començaria a anomenar-se «El País», donant així idea de la importància que tenia la seua columna en el mateix esquema del diari i com a premonició potser de la que tindria en un futur, quan la seua columna es va convertir en peça clau de la Batalla de València. Es tractava d'una columna editorialitzant, ja que sovint l'autora equiparava la seua opinió amb la del diari amb expressions com ara «Creemos que ha llegado el momento de buscar urgentemente soluciones» o «somos realistas y de sobra sabemos que la Dehesa jamás podrá volver a ser lo que en tiempos fue».⁷

Tot i la importància que les columnes de María Consuelo Reyna van tenir en els assumptes de la urbanització del Saler i el llit del riu Túria, l'estil de la periodista no es caracteritza per una prosa elaborada. La seua escriptura és directa, planera, de vegades fins i tot una mica descurada i xarona, en un intent d'apel·lar directament el lector amb missatges contundents. De fet, la periodista se situa molt sovint al mateix nivell del lector, fent que el públic s'identifique directament amb ella. En aquest sentit, María Consuelo Reyna utilitza sovint la fal·làcia *ad populum*, apel·lant directament els sentiments dels valencians com a poble i col·lectiu, en el qual la mateixa periodista s'integra: «Somos los valencianos los que debemos decidir», assegurava en referència al llit del riu Túria. És més, Reyna combina aquesta crida als valencians amb un altre tipus de fal·làcia, de quantitat, que consisteix a justificar les seues opinions o arguments per la gran quantitat de gent que les recolza:

6. Entrevista personal amb María Consuelo Reyna. 29 de juny de 2009.

7. María Consuelo Reyna. «Palmeras». *Las Provincias*, 26 de juliol de 1973.

«A través de las numerosas cartas llegadas al periódico, un par a favor de la urbanización y muchas en contra de la forma en que ésta se está llevando a cabo, creo que ha quedado clara cuál es la opinión de Valencia.»

María Consuelo Reyna. «Silencio». *Las Provincias*, 23 de maig de 1973.

La periodista, en aquest sentit, prenia la paraula en nom del poble, una figura que utilitzarà encara més al cap d'uns anys, durant la Batalla de València, per a equiparar l'opinió anticatalanista cap a la que evolucionaria el diari amb la de tota la població valenciana.⁸ En la mateixa línia, Reyna feia referència a la quantitat de persones que havien recolzat la petició que s'havia fet arribar a l'Ajuntament per aturar la urbanització del Saler:

«No quieren nada que no pueda ser llevado a cabo. Son quince mil setecientas cincuenta personas, normales, como usted y como yo, las que así han opinado... ¡Son muchas firmas!»

María Consuelo Reyna. «15.750 firmas». *Las Provincias*, 30 de juliol de 1974.

També trobem ja en aquesta època referències als catalans, una qüestió que més tard serà recurrent en les seues columnes. Però la periodista encara no havia virat cap a una posició anticatalanista i inclús els presentava com una imatge que els valencians haurien d'imitar:

«Lo más probable es que si los catalanes hubiesen tenido la Dehesa se hubieran limitado a adecentarla y dejarla como un inmenso y maravilloso parque natural de la ciudad.»

María Consuelo Reyna. «La “reserva” para los valencianos». 10 de maig de 1973.

A banda dels catalans, l'altra referència territorial era Madrid. Eren comuns els articles del diari on es deixava entreveure un cert victimisme en la societat valenciana en relació al tractament de València per part del govern de Madrid, però al mateix temps la capital també es convertia en una referència per reclamar allò es considerava que a València li faltava:

«Hace no mucho tiempo, en un Consejo de Ministros, se decidió que una determinada zona de Madrid se convertiría en una zona verde. Supongo que porque Madrid necesita zonas verdes, Valencia también.»

María Consuelo Reyna. «La Dehesa mon amour». 18 de setembre de 1974.

8. Castelló, 1997.

Cal dir que la personalitat d'aquell que signa una columna és clau a l'hora de considerar l'èxit d'aquesta, i normalment aquelles que es consoliden solen comptar amb un nombre de lectors fidels que les segueixen i busquen entre les pàgines del diari.⁹ El segell personal de María Consuelo Reyna és present en totes les seues columnes, i ella mateixa s'encarrega de subratllar aquesta personalitat, com en aquesta columna on, tot i reconèixer que no té proves d'allò que està parlant, justifica pel seu «*sexto sentido*» els arguments que esgrimeix:

«Llámenlo sexto sentido, intuición, recelo o lo que mejor les parezca, pero desde hace unos cuantos días, poco más o menos desde finales de agosto, hay algo que me hace pensar que el proyecto de convertir el viejo cauce del Turia en el jardín que Valencia necesita, no va por buen camino. ¿Pruebas concretas? Absolutamente ninguna.»

María Consuelo Reyna. «¿Otro “caso” Saler?». 18 de setembre de 1973.

La repercussió dels articles de Reyna es poden veure en les cartes al director que publicava *Las Provincias* fent referència a opinions de la subdirectora. Gràcies a aquests textos sabem que els articles de la periodista tenien un seguiment per part dels lectors. I no tots compartien les opinions de la periodista, segons ella mateixa comentava amb ironia en un article d'octubre de 1973:

«Simpáticos comunicantes anónimos —que, como su mismo nombre indica, son los que no se atreven a dar la cara— me han acusado de ser destructiva, de no encontrar nada a derechas, de ser contestataria pese a ser mujer (¿qué tendrá que ver una cosa con otra?!) y una serie de cosas por el estilo.»

María Consuelo Reyna. «¡Bravo, señor alcalde». *Las Provincias*, 2 d'octubre de 1973.

No obstant això, la gran majoria de les cartes rebudes i les opinions dels seus companys de professió, fan veure que els seus articles sobre la Devesa van ser molt ben acollits pels lectors. Un exemple d'aquest tipus de cartes favorables a Reyna el trobem el 27 de setembre de 1973:

«El día 18 de los corrientes leí el toque de alarma que la señorita Reyna dio en su periódico [...] se me ocurre pensar que es esta una ocasión en la que todo el pueblo valenciano en masa debería hacer oír su voz».

L. Coloma. Carta al director. *Las Provincias*, 27 de setembre de 1973.

En tots aquests trets veiem ja el que serà després la columna d'aquesta periodista, uns articles que es convertiran en peces clau de la política valencia-

9. Santamaría, 1997.

na dels anys vuitanta i noranta. En aquest sentit, el Saler i el llit del riu Túria seran un assaig, quasi un entrenament, del que Reyna desenvoluparà més tard, manipulant dades a la seua conveniència i condicionant en funció de les seues columnes la vida política valenciana d'aquells anys.

4. Conclusions

En un principi, la defensa de la Devesa del Saler va ser una reivindicació d'allò públic com a propietat dels ciutadans més que una qüestió de defensa del medi ambient. Es tractava d'una forma encoberta de crítica al franquisme, en un moment en què l'ecologisme era pràcticament l'únic mitjà d'oposició al règim. Tot i això, a poc a poc anaren sorgint en aquelles primeres columnes i articles termes que es popularitzaran després en la defensa del territori i del paisatge, entesos al cap i a la fi pels seus defensors com a espais públics patrimoni dels ciutadans. És va començar a parlar d'ecologia, de defensa de la fauna, de conservació, etc., acostant els ciutadans per primera vegada a la natura i introduint com a novetat la necessitat de conservar-la.

La mobilització ciutadana, recolzada per la campanya de premsa orquestrada per *Las Provincias* i els seus principals columnistes, va aconseguir aturar el que hauria estat sense dubte la fi de la Devesa i molt probablement del llac de l'Albufera. Una cosa semblant a la que ocorreria amb la conversió del riu Túria en zona verda. Tots dos moviments, relacionats entre ells, significaren l'inici del moviment ecologista a València i van ser pioners a Espanya en la lluita contra la depredació urbanística dels entorns naturals, antecedint a altres mobilitzacions com les dels Aiguamolls de l'Empordà o l'Albufera des Grau de Menorca,¹⁰ que es desenvoluparen en la segona meitat dels setanta.

Dins de les reivindicacions del Saler i del llit del riu Túria les columnes de María Consuelo Reyna van jugar un paper molt destacat. Aquests articles d'opinió, a més de significar una novetat com a pioners en el tractament d'una problemàtica ambiental, van ser també l'antecedent directe del que anys més tard la mateixa María Consuelo Reyna reproduiria en el context de la Batalla de València. Una mostra excepcional de com una columna d'opinió va tenir un efecte poderós en l'opinió pública i en la vida política. No s'ha d'oblidar que com a conseqüència de la campanya de *Las Provincias*, el Saler es va salvar d'una quasi total destrucció i l'antic llit del riu Túria es va convertir en un espai verd. El 1986, la Generalitat Valenciana va declarar Parc Natural l'Albufera de València, un espai que comprenia també el bosc de la Devesa del Saler. Va ser el primer Parc Natural valencià, com a conseqüència directa de la conscienciació en la societat valenciana, i gràcies a la intensa campanya mediàtica sobre el Saler que va impulsar el diari *Las Provincias*.

10. Camarasa i Català, 2007.

5. Bibliografia

- BELTRAN, A. (2002). *Els temps moderns: societat valenciana i cultura de masses al segle XX*. València: Tàndem.
- BORDERIA, E. (2000). *La prensa durante el franquismo: represión, censura y negocio. Valencia: 1939-1975*. València: Fundació Universitaria San Pablo CEU.
- CAMARASA, J. M.; CATALÀ, J. I. (2007). *Els nostres naturalistes*. Volum 2. València: Mètode (Universitat de València).
- CASTELLÓ, E. (1997). «Com es (des)fa una llengua. *Las Provincias* i el conflicte lingüístic». *IV Jornadas Internacionales de Jóvenes Investigadores en Comunicación. Actes*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- NÚÑEZ LADEVÉZE, L. (1995). *Introducción al periodismo escrito*. Barcelona: Ariel.
- PELLICER, N. (2004). *Martí Domínguez i Barberà. La passió per la paraula*. Algemesí: Ajuntament d'Algemesí.
- PÉREZ BENLLOCH, J. J. (2005) *Al cierre: el periodismo tal como lo he vivido. Memorias*. València: L'Eixam.
- SANTAMARÍA SUÁREZ, L. (1997). *Géneros para la persuasión en periodismo*. Madrid: Fragua.
- SORRIBES, J. (1998). *La ciutat desitjada*. València: Tàndem.
- XAMBÓ, R. (2001). *Comunicació, política i societat: el cas valencià*. València: Edicions 3 i 4.
- VIADÉL, F. (2006). *No nos fareu catalans. Història inacabada del «blaverisme»*. Barcelona: L'esfera dels llibres.

Anna Mateu. Llicenciada en Periodisme i Diploma d'Estudis Avançats en Comunicació per la Universitat de València. Actualment realitza la seua tesi doctoral sobre periodisme ambiental. És cap de redacció de la revista de divulgació Mètode, que edita la Universitat de València.

Martí Domínguez. Professor titular de Periodisme del Departament de Teoria dels Llenguatges i Ciències de la Comunicació de la Universitat de València. És director de la revista de divulgació Mètode, que edita la Universitat de València.
